

Konvergentní a divergentní prvky sociální práce a sociální pedagogiky

Andrej Máteľ¹

*Andrea Preissová
Krejčí²*

Kontakty na autory

¹ Vysoká škola zdravotníctva
a sociálnej práce sv. Alžbety
Palackého č. 1, P.O.BOX 104,
810 00 Bratislava
andrej.matel@gmail.com

² Univerzita Palackého v Olomouci,
Pedagogická fakulta,
Žižkovo nám. 5,
771 40 Olomouc
andrea.preissova@upol.cz

Contacts to authors

¹ College of Health and Social
Work of St. Elizabeth,
Palackého No. 1, P.O.BOX 104,
810 00 Bratislava
andrej.matel@gmail.com

² Palacky University in Olomouc,
Faculty of Education,
Žižkovo nám. 5,
771 40 Olomouc
andrea.preissova@upol.cz

Copyright © 2016 by authors
and publisher TBU in Zlín.
This work is licensed under the
Creative Commons Attribution
International License (CC BY).

Abstrakt: Cílem studie je identifikování konvergentních a divergentních prvků sociální práce a sociální pedagogiky prostřednictvím obsahové analýzy a komparace. Výzkumný soubor tvoří vědecké a odborné texty slovensky, česky, německy nebo anglicky píšících autorů, s důrazem na definování obou disciplín a prioritizaci slovenské a české jazykové oblasti. Ve studii identifikujeme konvergentní a divergentní prvky sociální práce a sociální pedagogiky jako dvou jedinečných disciplín a profesí, přikláníme se k názoru, že sociální pedagogika je teoretičtější a všeobecnější, zatímco sociální práce je praktičtější a vědou více aplikovanou, avšak pro obě disciplíny je důležitá intenzivní spolupráce usilující předně o prevenci sociálně patologických jevů ve společnosti a vedoucí k zdravému fyzickému, psychickému a sociálnímu vývoji jedince.

Klíčová slova: divergence, konvergence, sociální fungování, sociální pedagogika, sociální práce

Convergent and Divergent Aspects of Social Work and Social Pedagogy

Abstract: The study in hand aims to identify convergent and divergent aspects of social work and social pedagogy through the means of content analysis and comparison. The research sample consists of scientific and specialised texts written in Slovak, Czech, German, and English with emphasis on defining both disciplines and prioritizing the Slovak and Czech language area. The study identifies convergent and divergent aspects of social work and social pedagogy as two unique disciplines and professions. The authors incline towards the view that social pedagogy is more theoretical and general, while social work is a practical and applied science. However, intensive mutual cooperation is equally important for both disciplines aiming primarily at preventing socially pathological phenomena in society and thus leading to a healthy physical, psychological and social development of the individual.

Keywords: divergence, convergence, social functioning, social pedagogy, social work

1 Úvod

Definování patří z hlediska jazykové sémantické konstrukce k důležitým výpovědím o podstatě zkoumaného objektu. Podle Striežence (2006, s. 98) má být definice co nejúplnější, ale obsahově hutná a podle možností má být jednovětá. Definice a definování sociální práce a sociální pedagogiky tvoří ústřední předmět našeho výzkumu. Je v nich implicitně zahrnutá podstata sociální práce či sociální pedagogiky jak ji vnímají profesionální odborníci.

Nejčastějším přístupem z hlediska konceptualizace současné sociální práce a sociální pedagogiky je jejich porozumění skrze rozličné termíny v různých zemích, protože jsou kulturně podmíněné. Zastánci tohoto konstruktivistického přístupu, ve kterém jsou vědecké teorie o sociální práci nebo o sociální pedagogice vždy závislé na sociálním kontextu, jsou např. M. Payne (2005), N. Thompson (2000, 2008, 2010), P. Navrátil (2000, 2001) a mnozí další. Naproti tomu Göppner a Härmäläinen (2008, s. 28) proti tomuto přístupu namítají, že přehlíží problémy teorie poznání a teorie vědy.

V předloženém příspěvku se budeme snažit načrtnout konvergentní a divergentní prvky sociální práce a sociální pedagogiky jako dvou jedinečných disciplín a praktických činností. Konvergentními přitom rozumíme ty prvky, kterými se obě disciplíny k sobě „přiklánějí“ (z lat. *vergo* klonit se, sklánět se + *cum* spolu, s, ve svazku) a divergentní prvky jsou ty, kterými se od sebe „odklánějí“, odlišují, resp. jsou od sebe odchýlené (z lat. *divertó* odchýlit). Zkoumáním konvergence a divergence dvou subjektů můžeme identifikovat, rozpoznat a popsat jedinečnost a odlišnost obou disciplín.

2 Metodologie výzkumu

Zvoleným výzkumným tématem je sociální práce a sociální pedagogika z hlediska jejich konvergence a divergence. Základní výzkumnou otázku jsme formulovali následovně: „Jak je u současných slovenských, českých a vybraných zahraničních odborníků definována sociální práce a sociální pedagogika, s přihlédnutím k platné legislativě, a jaké konvergentní a divergentní prvky lze na základě analýzy těchto definic u uvedených oborů identifikovat?“ Cílem výzkumu je tedy identifikování konvergentních a divergentních prvků sociální práce a sociální pedagogiky.

Zvolenou výzkumnou strategií byl kvalitativní výzkum. Výzkumným nástrojem je analýza dokumentů použitím hermeneutických metod, zejména obsahové analýzy. Jelikož je v obsahové analýze důležité rozhodnutí o způsobu výběru dokumentů, zohlednili jsme tedy vzhledem k výzkumnému tématu a cíli následující pravidla výběru výzkumného souboru:

- Literární zdroje musely patřit do jednoho z uvedených typů dokumentů:
 - Slovník nebo encyklopedie, kde jsou explicitně definovány výrazy „sociální pedagogika“ a/nebo „sociální práce“.
 - Monografie a učební texty, které mají souborný charakter a představují úvody, základy, teorii, metodologii či metody sociální práce a sociální pedagogiky, což je explicitně uvedeno v jejich názvu (ze souboru byly vyloučeny časopisecké příspěvky, publikace zaměřené na vybrané cílové skupiny sociální práce apod.).
 - Legislativní dokumenty.
- V textu muselo být explicitně uvedeno, že jde o definici, resp. implicitní charakter definování.
- Z obsahového hlediska byly vybrány do výzkumného souboru takové definice, se kterými se autoři publikací, v nichž je uvádějí, výslovně identifikují, resp. je představují jako vlastní (vyloučené byly vnořené citace s definicemi jiných autorů).
- Reprezentativní složka s lokálním zaměřením – do souboru byly vybrány primárně slovenské a české tituly, ale bylo přihlíženo na mezinárodní kontext, proto byly zahrnuty i tituly z anglosaského a německého prostředí.

- Z časového hlediska byly vybrány zdroje až po roce 1989, kdy došlo k významné změně společensko-politického systému ve Slovenské i České republice.

Výzkumný vzorek tvořilo 67 zdrojů, přičemž ze slovenské a české jazykové oblasti pocházelo 55 titulů (z toho 26 slovenských a 29 českých), v anglickém jazyce to bylo 9 titulů a z německé jazykové oblasti pocházely 3 tituly.

S ohledem na management dat výzkumného souboru probíhala v první etapě obsahová analýza zkoumaných výrazů „sociální práce“ a „sociální pedagogika“ samostatně. Jednotlivé definice byly nejprve rozloženy na základní stavební části (pojmy) a významové obsahové jednotky. V rámci nich byly rozlišeny hlavní kategorie, ke kterým byly přiřazeny subkategorie. Až v druhé etapě následovala komparace na úrovni pojmů a obsahů, jejímž cílem bylo identifikovat společné a odlišné prvky obou definic v rámci zvolených kategorií.

V rámci obsahového charakteru definování jsme rozlišili pět základních kategorií, prostřednictvím kterých se autoři snažili popsat podstatu obou zkoumaných disciplín:

1. Charakter – Co je sociální práce? Jaký má charakter?
2. Aktéři – Kdo ji vykonává?
3. Objekt – Pro koho / co je vykonávána?
4. Povaha samotné činnosti – Jaké jsou její cíle, procesy a používané nástroje?
5. Prostor (rezort) působení a podmínky činnosti.

3 Výsledky výzkumu

3.1 Definování sociální práce

1. Ve zkoumaném vzorku jsme sledovali především slovník, kterým jednotliví autoři definovali sociální práci, obsahových charakter definic, jakož i strukturu samotné definice. S ohledem na **CHARAKTER** sociální práce, je možné rozlišit ve zkoumaném vzorku čtyři základní subkategorie a důraz na vztah mezi nimi.

I. Sociální práci jako **profesi** představují takřka všechny definice. Tomuto chápání odpovídají z hlediska používaného slovníku substantiva *činnost, praxe, aktivita* a adjektiva *praktická, odborná, profesionální a pomáhající*. Tyto byly spojené do několika výrazů: *praktická činnost* (Matoušek, 2003; Žilová, 2005), *praxe* (Tokárová a kol., 2009), *profesionální aktivita* (Barker, 2003; Pierson & Thomas, 2006; Tokárová a kol., 2009), *forma profesionální pomoci* (OBDS, 2004), *profesionální činnost* (Strieženec, 2001; Mátel & Schavel, 2015), *odborná činnost* (Zákon č. 219/2014 Z. z., 2014), *pomáhající činnost* (Brnula a kol., 2011).

II. Sociální práci jako **vědu** představuje rovněž mnoho definic. Kromě výrazu věda odpovídalo tomuto chápání substantivum *disciplína*, jakož i spojení *vědní oblast* (Levická, 2002) a *vědní obor* (Žilová, 2005). Užití adjektiva buď akcentovaly vědecký charakter disciplíny: *vědecká disciplína* (Tokárová a kol., 2009), *odborná disciplína* (Strieženec, 1997; Mühlpachr, 2008; Novotná & Schimmerlingová, 1992; Levická, 2002) anebo specifikovaly oblast vědy: *společensko-vědní disciplína* (Matoušek, 2003) a její charakter: *aplikovaná věda* (Barker, 2003; Mühlpachr, 2008; Mátel & Schavel, 2015) *aplikovaný vědní obor* (Žilová, 2005). Specifický charakter sociální práce jako vědy představili mnozí autoři v jejich *multidisciplinárním* (např. Novotná & Schimmerlingová, 1992), *interdisciplinárním* (Tokárová a kol., 2009) anebo *polydisciplinárním* charaktere (Žilová, 2005).

III. Nejnovějším trendem je zdůrazňování sociální práce jako **akademické disciplíny** resp. oboru vzdělání. V mezinárodním měřítku jde o vliv Mezinárodní asociace škol sociální práce,

což se projevilo i v nové globální definici IFSW (2014). Sociální práci jako akademickou disciplínu představuje ve výzkumném vzorku Mátel a Schavel (2015).

IV. Mnozí autoři (Barker, Strieženec, Levická, Žilová, Tokárová a Mátel) akcentovali souběžnost obou aspektů charakteru sociální práce jako **profese a vědy**. Explicitně to vyjadřuje americký slovník sociální práce výrazem *empiricko-teoretická disciplína* (Barker, 2003), resp. na Slovensku Strieženec (2006) spojením *teoreticko-praktický odbor*. Mnohé definice blíže opisují vztah mezi oběma charakterystikami sociální práce částí věty, že *sociální práce aplikuje vědecké poznatky do praktické činnosti* (Novotná & Schimmerlingová, 1992; Strieženec, 1997; Mühlpachr, 2008; Mátel a kol., 2011; Gulová, 2011). Z diachronního hlediska jde o původní myšlenku Novotné a Schimmerlingové, kterou další autoři převzali a dále reprodukovali. Globální definice sociální práce (IFSW, 2014) uvádí spojení, že sociální práce je *profese založená na praxi a akademická disciplína*. Mátel a Schavel (2015) akcentuje propojení všech tří rozměrů, a sice že je *aplikovaná vědecká a akademická disciplína a profesijní činnost sociálních pracovníků*.

2. S ohledem na sociální práci jako profesi a profesní činnost uvádějí mnohé texty explicitně **AKTÉRY**, kteří tuto činnost vykonávají. U autorů existuje konsenzus, že jimi mohou být výhradně sociální pracovníci. Klasickým tvrzením – připisovaným britskému autorovi Neilu Thompsonovi (2000) – je v této souvislosti výrok, že „sociální práce je to, co dělají sociální pracovníci.“ Někteří autoři akcentují *profesionální základ* jejich činnosti (Strieženec, 1997, 2001; Mühlpachr, 2008; Levická, 2002), Mátel a kol. (2011) jejich *kvalifikovanost* a Navrátil (2000) *vlastní profesní komunitu*. Konekci k vědeckému základu jejich práce uvádí Barker (2003) požadavek *poznání*, resp. *znalostí* a IFSW (2014) podepřený *teoriemi*. Vlivem Mezinárodní federace sociálních pracovníků se začala vnímat sociální práce i jako profese založená na hodnotách (Mátel a kol., 2012), přičemž klíčovou roli vzhledem k tomuto požadavku sehrávají sociální pracovníci. Právě oni *aplikují hodnoty a principy v profesijní činnosti* (Barker, 2003). Z jednotlivých principů/hodnot IFSW (2014) akcentuje sociální spravedlivost (Thompson, 2010) a respektování lidských práv, nejnověji i společnou zodpovědnost a respektování rozmanitosti (IFSW, 2014). Vzhledem k činnosti sociálních pracovníků někteří autoři uvádějí i jistou konkrétní náplň této činnosti (Novotná & Schimmerlingová, 1992; Tokárová a kol., 2009), ale jedná-li se o redukci na autorem vybranou náplň jejich činnosti, tak ji na tomto místě blíže neuvádíme.
3. **OBJEKTY** sociální práce nejsou mezi autory uváděny jednotně. Všeobecně můžeme rozlišovat dvě základní kategorie objektů sociální práce, kterými jsou klienti, sociální prostředí, resp. i vztah mezi nimi, který bývá označován i výrazem sociální fungování.

I. **Klienty** sociální práce můžeme ve zkoumaných textech označit primárními objekty sociální práce. V definicích jsou tito uvedeni buď obecně, tedy jako *klienti* anebo jsou tito konkrétně rozlišeni. Všichni autoři, kteří do definování sociální práce explicitně zahrnuli i klienty, tím myslí především *jednotlivce*. Kromě něho mezi klienty patří i další *sociální systémy* (Sheafor a kol., 2000; Gulová, 2011). Konkrétně bývají jmenované *rodina, skupina, komunita*. Někteří autoři explicitně uvádějí i *institute* (Strieženec, 1997; Mátel & Schavel, 2015) a najdeme mezi klienty i *společnost* (Levická, 2002). S ohledem na jednotlivce jako primárního klienta sociální práce je nutné uvést stoupající akcent na *lidské vztahy a řešení problémů v nich* (IFSW, 2014; Navrátil, 2000; Mátel a kol., 2011; Gulová, 2011). U Mühlpachra (2008) je zajímavý důraz na *celistvost člověka* a její zachování a Navrátil (2000) uvádí koncept *sociálních rolí*. Kromě primárních objektů, které jsou v zásadě vnímány personálně, bývají v definicích předměty sociální práce označeny i věcně, a to skrze pojmy *sociální problémy* (Schilling & Zeller, 2007; Matoušek, 2003), *nepříznivá sociální situace* (Gulová, 2011), *kolizní situace* (Strieženec, 2006), *vážné těžkosti/překážky* (Pierson & Thomas, 2006), *hmotná a sociální nouze* (Zákon č. 195/1998 Z. z., 1998), *nedostatek* (Mühlpachr, 2008) a *dysfunkční prvky* (Strieženec, 2006), *naplňování jejich každodenních potřeb* (OBDS, 2004).

II. Novějším trendem současné sociální práce je důraz na **sociální prostředí** (Barker, 2003; Tokárová a kol., 2009; Mátel a kol., 2011; Mátel & Schavel, 2015; Sheafor a kol., 2012), které zásadním způsobem ovlivňuje život klientů, stejně jako pracovní prostředí sociálních pracovníků. Tyto můžeme považovat za druhé kategorie primárních objektů sociální práce. Užívaným výrazem pro tyto kategorie jsou *společenské podmínky* (Schilling & Zeller, 2007; Matoušek, 2003).

III. **Vztah mezi klienty sociální práce a jejich sociálním prostředím** bývá v definicích konceptualizovaný termínem a konceptem *sociálního fungování* (Navrátil, 2000; Barker, 2003; Sheafor a kol., 2012; Mátel & Schavel, 2015), resp. *psycho-sociálního fungování* (Barker, 2003; Mátel a kol., 2011).

4. Vzhledem k **POVAZESAMOTNÉ ČINNOSTI** sociální práce, resp. sociálních pracovníků, můžeme rozlišit cíle této práce, proces a nástroje, kterými se zvolené cíle dosahují.

I. **Cíle** – V tomto směru existuje poměrně široký rozptyl při jednotlivých definicích a v závislosti na typu objektů sociální práce, ke kterým se vztahují:

- S ohledem na klienty dává důraz IFSW (2015) na *posílení, zmocnění* (empowerment) (Thompson, 2010; Mátel a kol., 2011), *osvobození a zlepšení prosperity* (Thompson, 2010). Němečtí autoři Schilling, Zeller (2007) uvádějí vzhledem k individuální funkci sociální práce pomoc k *sebeurčení a svépomoci, zkušenosti a podporu osobnosti*. Ve slovenských podmínkách se akcentuje *vlastní zodpovědnost jednotlivců* (Tokárová a kol., 2009) a její *zabezpečení* (Strieženec, 1997). Collins Dictionary of Social Work uvádí *ochranu* (protection) (Pierson & Thomas, 2006). Matoušek (2003) uvádí pomoc sociálních pracovníků směrem ke klientům *dosáhnout anebo navrátit způsobilost k sociálnímu uplatňování*. Brnula a kol. (2011) ve své definici pracují s konceptem *kvality života*. Podle těchto autorů je cílem sociální práce humánním způsobem zvyšovat nebo stabilizovat kvalitu života lidí, u kterých je kvalita života ohrožená, nebo omezená, a to tak, aby proces pomoci byl v souladu s jejich potřebami a představami a vedl ke svépomoci.
- S ohledem na sociální prostředí Barker (2003), Matoušek (2003) a Mátel a kol. (2011) uvádějí *utváření příznivých životních nebo společenských podmínek*, Tokárová a kol. (2009) *zmírňování vlivů prostředí* a němečtí autoři Schilling a Zeller (2007) *změnu společenských podmínek*, resp. *změnu prostředí* (Sheafor a kol., 2012). V podobném duchu i IFSW (2014) a americký slovník sociální práce (Barker, 2003) uvádějí jako cíl sociální práce společenskou změnu. Na tomto místě je vhodné uvést německé autory Schillinga a Zellerovu (2007), kteří explicitně uvádějí i *orientaci na evropské, světově-společenské jakož i lidsko-právní perspektivy a cíle sociální práce*.
- S ohledem na interakci klientů k sociálnímu prostředí se akcentuje jako cíl jejich *vzájemné přizpůsobení se* resp. *zlepšování vzájemného přizpůsobování* (Tokárová a kol., 2009). V souvislosti s konceptem sociálního fungování má za cíl sociální práce jeho *zlepšování* (Sheafor a kol., 2000; Barker, 2003), *obnovení* (Mátel a kol., 2011), *získání jeho optimální* (Mátel & Schavel, 2015), *dostatečné* (Barker, 2003) anebo *maximální úrovně* (Sheafor a kol., 2012). V případě nerovnováhy v tomto fungování je důležité, aby se klienti *chránili před těžkostmi* (Sheafor a kol., 2000).

II. **Proces** činnosti sociální práce anebo přímo sociálních pracovníků je nejlépe uchopitelný skrz identifikaci použitých sloves. Z kvantitativního hlediska převládá sloveso pomáhat, čemuž odpovídají i výrazy *poskytování sociální pomoci, pomoc lidem*. Poměrně často najdeme v textech i *starat se/starání se* (Strieženec, 1997, 2001; Levická, 2002; Pierson & Thomas, 2006; Tokárová a kol., 2009; Seithe, 2012), což souvisí s úzkým vztahem sociální práce k sociální pedagogice, zejména u německých autorů. V jedné německé definici se proto objevuje i *výchova* (Seithe, 2012). V novějších konceptech sociální práce převládá spíše *doprovázení*

(Mátel & Schavel, 2015), *podpora* (Pierson & Thomas, 2006; Mátel a kol., 2011) a *posilňování/zmocňování* (IFSW, 2015; Thompson, 2010; Mátel & Schavel, 2015), které jsme výše uváděli i jako cíl sociální práce. Vzhledem k sekundárním objektům sociální práce jsou v souvislosti se sociálními problémy ve spojení slovesa *odhalovat*, *identifikovat*, *vysvětlovat*, *zmírňovat*, *eliminovat* a *řešit* (Matoušek, 2003; Tokárová a kol., 2009; Gulová, 2011). Posledně jmenované se uvádí i v souvislosti s výrazem kolizní situace ve tvaru *potřeba jejího řešení* (Strieženec, 2006). S ohledem na pojem nedostatek je uvedené jeho *odstraňování* (Mühlpachr, 2008) a předcházení jeho *vzniku/prevence* (Mühlpachr, 2008; Levická, 2002). Co se týká sociálního prostředí jako dalšího relevantního primárního objektu sociální práce, převládají zde slovesa *změnit* (Schilling & Zeller, 2007; Sheafor a kol., 2012), *zlepšit* (Schilling & Zeller, 2007; Tokárová a kol., 2009; Mátel a kol., 2012), *utvářet* (Barker, 2003; Matoušek, 2003; Mátel a kol., 2011), *zmírnit* (Tokárová a kol., 2009), *chránit* (Sheafor a kol., 2000; Pierson & Thomas, 2006).

III. **Nástroje** – Někteří autoři uvádějí v definicích sociální práce i nástroje, pomocí kterých dosahuje svých cílů, resp. které užívají sociální pracovníci v profesionální praxi. Obvykle to dělají všeobecným pojmenováním *speciálními pracovními metodami* (Strieženec, 2001; Levická, 2002; Mühlpachr, 2008), někteří autoři akcentují jistou konkrétní metodu, např. *poradenství* (Strieženec, 2001; Levická, 2002; Mühlpachr, 2008; Seithe, 2012), *skupinová práce* (Seithe, 2012), *komunitní práce* (Pierson & Thomas, 2006) a *advokacie* (Pierson & Thomas, 2006). Druhou velkou instrumentální skupinou jsou *služby*, ať už jako *organizované sociální služby* (Levická, 2002), *hmotné služby* (Barker, 2003), *sociální služby* (Barker, 2003; Gulová, 2011) či *zařízení* (Seithe, 2012).

5. S ohledem na **PROSTOR** působení sociální práce můžeme rozlišovat více oblastí, kde se může tato profese vykonávat. Na Slovensku je primární oblastí sociální práce rezort práce, sociálních věcí a rodiny, který spadá pod agendu Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny v SR. Profesní zákon č. 219/2014 Z. z. (2014) upravuje výkon sociální práce výhradně v této oblasti. Obdobně to platí i v České republice, kde sociální práce spadá pod agendu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR a její výkon při absenci profesního zákona upravují parciální zákony, především zákon o sociálních službách (Zákon č. 108/2006 Sb., 2006).

Kromě této oblasti sociální práce působí na Slovensku i v České republice v rezortu zdravotnictví, spravedlnosti a v omezené míře i v rezortu školství. V rezortu zdravotnictví doposud platí, že „*ak ústavné zdravotnícke zariadenie poskytuje zdravotnú starostlivosť na oddelení pediatrickom, geriatrickom, dliečovacom, psychiatrickom, medicíny drogových závislostí, gynekológie a pôrodnictva alebo dlhodobu chorých, musí mať v pracovnoprávnom vzťahu sociálneho pracovníka na podporu zmierňovania alebo odstraňovania sociálnych dôsledkov zdravotnej situácie pacienta v súvislosti s hospitalizáciou a prepustením*“ (MZ SR, 2012). Jde přitom o nižší právní předpis, než je zákon, důsledkem čehož je, že se často ve Slovenské a obdobně i v české praxi ignoruje.

Nadále tak přetrvává převážně administrativní uplatnění sociálních pracovníků ve zdravotnických zařízeních, pokud jsou zde vůbec přítomni (Kuzníková a kol., 2011, s. 20). Sociální práce se vykonává i v rezortu spravedlnosti, pod který spadá zejména Sbor justiční a vězeňské stráže na Slovensku. Podle platného předpisu „*výkon sociálnej práce s obvinenými a odsúdenými v ústave na výkon väzby zabezpečuje sociálny pracovník alebo pedagóg poverený vykonávaním sociálnej práce*“ (Zbierka rozkazov, 2008). Sociální pracovník je podle tohoto předpisu chápán jako kvalifikovaný odborník v oblasti sociální práce. V tomto rezortu se však připouští i jiné vysokoškolské vzdělání, než je obor sociální práce, včetně sociální pedagogiky. V České republice je v rámci rezortu Ministerstva spravedlnosti vykonávána sociální práce jednak ve vězeňských zařízeních (upraveno např. Předpisem č. 109/1994 Sb. (1994), jednak jako probační a mediační služba (vymezeno Zákonem č. 257/2000 Sb., 2000). Nejhorší je situace ve slovenském školství, kde není sociální pracovník oficiálně zařazený v příslušné legislativě o pedagogických zaměstnancích a odborných zaměstnancích, na rozdíl od sociálního pedagoga (Zákon č. 317/2009 Z. z., 2009). V České republice je pozice sociálního pracovníka ve školských zařízeních nejčastěji přítomna v poradenských zařízeních nebo v zařízeních

pro výkon ústavní a ochranné výchovy (např. dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy a diagnostické ústavy), naopak v České republice profese sociálního pedagoga není v zákoně o pedagogických pracovnících ukotvena.

3.2 Definování sociální pedagogiky

Výše jsme rozlišili při definování sociální práce pět základních kategorií. Také ve zkoumaném vzorku publikací týkajících se sociální pedagogiky jsme aplikovali kategorizaci užitou pro sociální práci, abychom mohli dospět ke komparaci obou disciplín.

1. Co do **CHARAKTERU** je sociální pedagogika chápána buď jako profese, věda, akademická disciplína nebo je v rámci její definice reflektována teoretická i praktická část.

I. Sociální pedagogika je v rámci analyzovaných publikací často spojována s **vědou**. V tomto smyslu bývají užívány termíny *disciplína* (Procházka, 2012), *vědní obor* (Bakošová, 2005), *odborná disciplína* (Matoušek, 2003). Obvykle byla akcentována její pedagogická stránka: *pedagogická disciplína* nebo *pedagogická věda* (Kolář a kol., 2010; Kraus, 2008; Kraus a kol., 2001), důraz byl však také kladen na její mezioborovost: *multidisciplinární obor* (Sekot, 1997), *interdisciplinární vědní obor* (Soják & Čech, 2010), *transdisciplinární věda* (Kraus a kol., 2001), hraniční věda mezi pedagogikou a sociologií (Tománek, 2013).

II. Sociální pedagogika jako **profese** se v definicích samostatně objevuje spíše ojediněle. Z hlediska použitých termínů odpovídají tomuto pojetí substantiva jako *aktivita*, *činnost*, *proces*, *praxe*, konkrétně pak např. výrazy jako *výchovný proces* (Kraus, 2008), *veřejná péče* (Schilling, 1999), *společensky významná praxe* (Hrdá & Šíp a kol., 2011), *volnočasové aktivity* (Kraus, 2008; Lorenzová & Poláčková, 2001), *preventivní činnost* (Kraus, 2008).

III. Charakter sociální pedagogiky určuje také její pojetí coby **akademické disciplíny**, *studijního oboru* či *akademické činnosti*. Podobně jako u sociální práce je tato charakteristika spíše novějším trendem a projevuje se např. v definicích L. Gulové (2011), M. Procházky (2012) nebo J. Němce a kol. (2010). Na Slovensku není sociální pedagogika, na rozdíl od sociální práce, samostatným studijním oborem, ale vyučuje se jako dílčí předmět v rámci studijního oboru pedagogika. V České republice „některá pracoviště mají sice obory s názvem sociální pedagogika, ale většina jejich předmětů čerpá ze sociální práce“ (Gulová, 2011, s. 71).

IV. Nejčastěji se v analyzovaných publikacích setkáváme s tím, že autoři v definicích sociální pedagogiky akcentují souběžně **teoretickou i praktickou část**. Sociální pedagogika jako součást věd o člověku má svou *teoretickou i praktickou stránku*, jež od sebe nelze oddělit (Manniová, 2005; Gulová a kol., 2012; Hrdá & Šíp a kol., 2011). Podobně Andragogický slovník definuje sociální pedagogiku současně jako *disciplínu pedagogické vědy i obor praxe* (Průcha & Veteška, 2012,

s. 232), Terminologický výkladový slovník ze sociální pedagogiky vlastní obor definuje *jako vědu zkoumající společenské cíle výchovy a současně jako sociálně výchovnou a preventivní činnost* (Bakošová a kol., 2013; srov. Hroncová a kol., 2000). Jiní autoři hovoří o *aplikování odborných poznatků sociální pedagogiky do praxe* (Klíma, 1993) či jinými slovy o *analýze sociálních činitelů a uplatňovaných postupů* (Matoušek, 2003).

2. Definice sociální pedagogiky jsou utvářeny s ohledem na její **AKTÉRY**. Napříč analyzovanými publikacemi je za aktéra považován *sociální pedagog*, kterého je třeba odlišovat od sociálního pracovníka (Kolář a kol., 2010). Ten je pak chápán jako *absolvent příslušného oboru*, který je odborně vybaven pro práci v různých oblastech sociální sféry (Bakošová a kol., 2013; Soják & Čech, 2010). Někteří autoři jej umísťují do škol, kde by měl *být pomocníkem a obhájcem žáka* (Lorenzová & Poláčková, 2001), *přispívat ke zdravému sociálně-psychickému klimatu školy* (Kraus, 2008), *odborně podpořit pedagogy* ve školách v rovině edukační, preventivní, intervenční atp.

(Soják & Čech, 2010) a *poskytovat sociální asistenci* s pedagogickým zaměřením (Hrdá & Šíp a kol., 2011).

3. Sociální pedagogiku ohraničují také její **OBJEKTY**, jimiž mohou být, stejně jako v případě sociální práce, jednak *klienti* (jednotlivci i skupiny), jednak *sociální prostředí*, jakož i *vztah* mezi nimi. Za klienty sociální pedagogiky jsou obvykle považovány *děti*, jimž jsou často přidána různá adjektiva *ohrožené děti* (Matoušek, 2003), *děti chudých a mladých lidí* (Schilling, 1999), *sociálně znevýhodněné děti*, *romské děti* nebo *děti imigrantů* (Gulová a kol., 2012), *děti z rizikových rodin* (Průcha, Walterová, & Mareš, 2001; Průcha & Veteška, 2012). Někteří autoři však upozorňují na nutnost nahlížet na děti/žáky jako *členy různých sociálních skupin* (Hradečná, 1998). Klienty sociální pedagogiky se tak stávají různé sociální skupiny: *rodina*, *vrstevnické skupiny*, *skupiny zájmových mimoškolních činností*, *škola* (Přadka a kol., 1998; Hroncová & Emmerová, 2004). Za klienty jsou tak považováni nejen děti a adolescenti, ale také *dospělí jedinci*, a to nejen ohrožená populace, ale obecně *celá společnost* ve smyslu vytváření rovnováhy mezi potřebami jedince a společnosti (Bakošová a kol., 2013; Kraus a kol., 2001). V nejširším slova smyslu může být objektem sociální pedagogiky každý *člověk* (Balvín & Prokaiová, 2013; Strieženec, 1999). Vzhledem k umístění sociální pedagogiky v rámci pedagogických věd pak bývají za klienty sociální pedagogiky označováni všichni účastníci vzdělávacího procesu, tj. nejen žáci, ale i *učitelé*, *ředitelé škol* a *další pracovníci ve škole*. Co do sociálního prostředí se objektem sociální pedagogiky stává jeho *vliv na výchovu a vzdělávání* (Průcha & Veteška, 2012), *sociální činitelé ohrožující vývoj člověka* (Matoušek, 2003), *výchovně hodnotné podněty* (Bakošová, 1994), *sociální aspekty výchovy a vývoje osobnosti* (Hroncová a kol., 2000), obecně tzv. *podmínky výchovy* (Kolář a kol., 2010) nebo *široký okruh problémů* „spjatých s výchovným působením na rizikovou a sociálně znevýhodněnou skupinu mládeže a dospělých: poruchy rodiny a rodičovství, náhradní rodinná péče, problematika týraných, zanedbávaných a sexuálně zneužívaných dětí, sociální deviace včetně delikvence a agresivity, drogové závislosti, dětské prostituce a pornografie apod.“ (Průcha, Walterová, & Mareš, 2001, s. 217).

4. **POVAHU** samotné činnosti sociální pedagogiky lze analyzovat s ohledem na její cíle, procesy a nástroje.

I. Nejvýznamnějším faktorem při stanovování **cílů** sociální pedagogiky je předpoklad souvislosti mezi sociálním prostředím a výchovou. Sociální pedagogika se má zabývat *negativními sociálními jevy*, které ohrožují společnost (Manniová, 2005). Důraz je kladen na *nápravu* či *optimalizaci poměrů ve vztazích mezi klientem a prostředím* (Bakošová a kol., 2013; Bakošová, 2008; Balvín & Prokaiová, 2013; Kolář a kol., 2010; Průcha, 2009; Strieženec, 1999), *pomoc při různých sociálních problémech* (Bakošová, 2008, 1994; Kraus a kol., 2001). Konkrétněji pak lze cíle sociální pedagogiky spatřovat v *aktivizaci sociálně znevýhodněných skupin* (Gulová a kol., 2012) či v *interdisciplinárním výzkumu* (Hrdá & Šíp a kol., 2011). Většina autorů logicky akcentuje cíle s ohledem na vzdělávací proces, např. *proměna lidí prostřednictvím výchovy* (Bakošová, 2008), *analýza podmínek výchovy*, které přispívají nebo brání dosahování cílů výchovy (Kolář a kol., 2010), nebo *odborná příprava sociálních pedagogů* do školní praxe (Gulová a kol., 2012).

II. Podobně jako výše u sociální práce si také v případě sociální pedagogiky vypomůžeme pro snazší uchopení **procesu** činnosti sociální pedagogiky analýzou užívaných sloves. Z četnostního hlediska patří mezi nejvýznamnější činnosti sociální pedagogiky *předcházení negativním sociálním událostem* či *prevence* (Bakošová a kol., 2013; Schilling, 1999; Hroncová a kol., 2000; Sekot, 1997; Němec & Vodičková, 2010; Kraus, 2008; Soják & Čech, 2010). Neméně významná je *edukační a reedukační činnost* (Sekot, 1997; Soják & Čech, 2010; Průcha, Walterová, & Mareš, 2001; Gulová a kol., 2012), dále také *resocializace* (Procházka, 2012; Průcha, Walterová, & Mareš, 2001; Hroncová & Emmerová, 2004; Kraus, 2008), *integrace* (Bakošová, 1994, 2008; Tokárová a kol., 2000; Sekot, 1997) či *intervence* (Bakošová a kol., 2013; Hroncová & Emmerová, 2004). Sociální pedagogika *cílevědomě působí na člověka* (Bakošová, 1994; Kolář

a kol., 2010; Strieženec, 1999). Ve vztahu k negativním sociálním jevům jsou užívána zejména slovesa jako *chránit* (Schilling, 1999), *kompensovat* (Bakošová, 1994), *vytvářet rovnováhu* či *stabilizovat* (Bakošová, 2008; Kraus a kol., 2001), *vychovávat a zhodnocovat cíle výchovy* (Kolář a kol., 2010; Klíma, 1993; Kraus, 2008; Bakošová, 2005, 2008), *řešit krizové situace* (Hroncová & Emmerová, 2004), *ovlivňovat* či *iniciovat změny* (Matoušek, 2003; Schilling, 1999; Soják & Čech, 2010), *objasňovat* (Bakošová, 2005).

III. Mezi **nástroje** sociální pedagogiky, jež jsou užity v definicích o poznání méně, autoři řadí takové postupy a metody, které vyvažují nepříznivé působení sociálních vlivů (Matoušek, 2003). Obvykle se jedná o různá *preventivní* a *kurativní opatření* (Schilling, 1999). K nástrojům sociální pedagogiky podle Z. Bakošové a kol. (2013) patří *výchova, vzdělávání, převýchova, sebevýchova, poradenství, prevence, intervence a vedení*.

6. Vzhledem k **PROSTORU** působení sociální pedagogiky lze rozlišovat vícero rezortů, kde se může tato profese vykonávat. Primární oblastí působení sociálních pedagogů na Slovensku je rezort školství. Podle Zákona č. 317/2009 Z. z. (2009) patří sociální pedagog do kategorie odborných zaměstnanců. Podle tohoto zákona „vykonává odborné činnosti v rámci prevence, intervence a poskytování poradenství zejména pro děti a žáky ohrožené sociálně-patologickými jevy, ze sociálně znevýhodněného prostředí, drogově závislých nebo jinak znevýhodněných dětí a žáků, jejich zákonným zástupcům a pedagogickým zástupcům škol a školských zařízení. Sociální pedagog plní úlohy sociální výchovy, podpory prosociálního, etického chování, sociálněpedagogické diagnostiky prostředí a vztahů, sociálněpedagogického poradenství, prevence sociálněpatologických jevů a reedukace chování. Vykonává expertizní a osvětovou činnost“ § 24 Zákona č. 317/2009 Z. z. (2009). Kromě toho může působit i v oblasti práce sociálních věcí a rodiny při výkonu vybraných pracovních činností, například při výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Poměrně velké kompetence může mít v rezortu spravedlnosti, zejména v penitenciární praxi. V současném slovenském vězeňském a justičním systému má osoba v pracovní pozici „pedagog“ poměrně vysoké kompetence a zodpovědnosti v zacházení s obviněnými a odsouzenými. Mimo jiné pedagog vypracovává program zacházení, poskytne odsouzenému nabídku aktivit, které se v ústavu organizují; koordinuje a usměrňuje zacházení s odsouzenými na svěřeném úseku, přičemž samostatně vede ucelenou agendu s rozhodovací pravomocí v oblasti disciplinárního konání vůči odsouzeným (Předpis č. 368/2008 Z. z., 2008). V České republice podobné vymezení působnosti sociálního pedagoga chybí, jeho působnost se vymezuje pouze v oblasti sociálních služeb, a sice dle § 110 Zákona č. 108/2006 Sb. (2006) je pro odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka dostačující mimo jiné absolvování vzdělávacího programu v oborech vzdělávání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku.

3.3 Komparace konvergentních a divergentních prvků

Konvergence z hlediska charakteru. Sociální práce i sociální pedagogika jsou interdisciplinárně vedené obory, samostatné pomáhající profese a akademické disciplíny.

Divergence z hlediska charakteru. Z hlediska vědeckého charakteru je sociální pedagogika teoretičtější a všeobecnější disciplínou, zatímco sociální práce je praktičtější a aplikovanou disciplínou. Sociální práce je na Slovensku samostatným vědním a studijním oborem, sociální pedagogika je spíše podoborem pedagogiky a je vyučovaná na vysokých školách jen jako studijní program oboru pedagogika. Sociální práce patří mezi společensky-behaviorální vědy, sociální pedagogika mezi pedagogické vědy.

Konvergence z hlediska aktérů. Sociální práci i sociální pedagogiku vykonávají výhradně kvalifikovaní pracovníci.

Divergence z hlediska aktérů. Ve většině zemí vykonávají sociální práci výhradně sociální pracovníci s vysokoškolským vzděláním v oboru sociální práce. Sociální pedagogiku vykonávají sociální pedagogové s vysokoškolským vzděláním v tomto programu vzdělání. Kvalifikační předpoklady

jsou však společensko-politicky podmíněné a v jistých případech nejasně nastavené. Například v ČR mohou doposud sociální práci vykonávat i osoby se vzděláním v sociální pedagogice, a dokonce i bez vysokoškolského vzdělání (viz výše dle Zákona č. 108/2006 Sb., 2006), neboť odbornou způsobilostí k výkonu povolání sociálního pracovníka je: vyšší odborné vzdělání, vysokoškolské vzdělání či absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů s daným zaměřením, ale např. také v oborech: sociální politika, sociální a humanitární práce, sociální patologie, speciální pedagogika aj.

Konvergence z hlediska objektů. Objektem působení obou disciplín jsou nejenom klienti (jednotlivec, rodina, skupina, komunita, instituce), ale i ovlivňování sociálního prostředí, v kterém se nacházejí.

Divergence z hlediska objektů. Jednotlivé disciplíny mají odlišné preference klientů, nicméně jejich škála je velmi široká. Sociální pedagogika preferuje školní a mimoškolní prostředí a z hlediska věku pracuje zejména s dětmi a mládeží. Sociální práce je poskytována ve větší míře i dospělým a seniorům a je vykonávána kromě terénní formy v přirozeném prostředí klientů (v rodině, komunitě, v otevřeném prostředí) a také ambulantně a pobytově, zejména v zařízeních sociálních služeb. Jestliže Matoušek diferencuje obě disciplíny na základě cílové skupiny: sociální práce chápe jako práce s dospělými, zatímco sociální pedagogiku jako prevenci sociálního selhání u dětí a mládeže (Matoušek, 2003), pak Machalová naopak pojímá skrze koncept „preventivní sociální práce“ i edukační sociální práci jako hraniční disciplínu, jejíž poznatky i metody se prolínají jak se sociální pedagogikou, tak se sociální andragogikou. Koncept edukační sociální práce a poradenství je vnímán jako celoživotní proces, jako subdisciplína sociální práce, jejímž záměrem je „rozvíjet a kultivovat individuální duchovní, psychický a sociální potenciál osob“ z cílových skupin sociální práce (Machalová, 2013, s. 24–25).

Konvergence z hlediska povahy činnosti. Pro obě profese je příznačné široké spektrum různorodých činností a holistické působení. Používají při tom různé společné metody a postupy, hlavně preventivní, resocializační, poradenské a mediační.

Divergence z hlediska povahy činnosti. Sociální pedagogika preferuje hlavně sociálně-výchovnou, preventivní a reedukační činnost. Sociální práce používá různé vlastní metody práce, jakými jsou případová, skupinová a komunitní sociální práce, streetwork a sociální práce s rodinou.

Konvergence z hlediska prostoru působení. Obě profese působí ve více oblastech, společnými jsou hlavně rezort práce, sociálních věcí a rodiny a rezort spravedlnosti.

Divergence z hlediska prostoru působení. Primární oblastí působení sociální práce je rezort práce, sociálních věcí a rodiny, primární oblastí působení sociální pedagogiky je rezort školství. Na Slovensku sice působí sociální pracovníci i ve školství, ale bez legislativního ukotvení. V rezortu zdravotnictví sociální pedagogové, na rozdíl od sociálních pracovníků, nepůsobí.

4 Diskuze a závěr

Vztah sociální pedagogiky a sociální práce je historicko-kulturně podmíněný. Podle německého profesora Johannese Schillinga (1999) můžeme z historického hlediska rozlišit více modelů:

- Subordinace – zastánci tohoto modelu diskutují o tom, zda je nadřazeným pojmem sociální pedagogika nebo sociální práce.
- Substitute – libovolná zaměnitelnost obou pojmů, čili se mezi nimi nerozlišuje.
- Identita – jde o identické disciplíny jako „dvě strany téže mince“.
- Alternativa – oba výrazy se etablovaly a můžou se používat jako alternativy.
- Konvergence – společné přibližování se obou disciplín při zachování jejich svébytnosti.

- Subsumcia – dvojitý pojem sociální pedagogika/sociální práce, případně se hledá pojem zastřešující oba, např. sociální služby.

Schilling (1999, s. 140) se přitom přiklání ke konvergenci: „Sociální pedagogika a sociální práce nejsou dva úplně rozdílné obory, ale nejsou ani úplně identické. Spíše si můžeme představit jejich spojení do jednoho celku. Tato konvergence nemluví o úlohách, rozpadu nebo případně spojení obou oblastí, ale o společném rozvoji sociální pedagogiky a sociální práce ve směru rozrůstajícího souladu se zohledněním jejich samostatnosti a jedinečnosti“. V oblasti vzdělávání dlouhodobě platilo v německy mluvících zemích, že odbory Sozialarbeit (resp. Soziale Arbeit) a Sozialpädagogik byly velmi úzce propojené, až identické.

Podle Krause (2008, por. Ondrejko, 2000) existují tři hlavní pohledy na vztah obou disciplín v našich podmínkách:

- Identifikační – znamená prakticky ztotožnění obou disciplín, obrazně vyjádřené „dvě strany jedné mince“, a je typický pro německy mluvící země.
- Diferencovaný – obě disciplíny jsou zřetelně oddělené historicky i vzhledem k předmětu zkoumání. Příznačný je pro anglosaské oblasti, platí i v České republice. V této souvislosti uvádí Kaplánek (Matoušek a kol., 2013), že vzájemné „míjení“ se sociální pedagogiky a sociální práce v české teorii i praxi není zapříčiněno pouze různými teoretickými východisky, zásadní problém představuje striktní oddělení sociální práce a pedagogiky v praxi na základě platné legislativy.
- Konvergentní – znamená integraci při zachování určité svébytnosti obou disciplín. Podle Krause je uskutečňovaný na Slovensku a jistě smyslu i v Polsku. V tomto ohledu s Krausem nesouhlasíme. Máme za to, že i na Slovensku v současné praxi sociální práce převládá anglosaský diferencovaný model s výjimkou škol (např. UMB Banská Bystrica) a představitelů, kteří profesně vycházejí ze sociální pedagogiky a proto alespoň teoreticky usilují o konvergenci obou disciplín (napr. Ondrejko, Bakošová, Hroncová, Machalová).

Na základě studie se přikláníme k názoru, že je možné rozlišit konvergentní i divergentní prvky obou profesí, které jsou na Slovensku i v České republice chápány jako samostatné (diferencované) profese, disciplíny a obory vzdělání. Souhlasíme s názorem Hroncové (In Kraus, 2008), dle níž je sociální pedagogika teoretičtější a všeobecnější, zatímco sociální práce je praktičtější a vědou více aplikovanou.

Vzhledem k mnohým konvergentním prvkům je pro ně však důležitá intenzivní spolupráce. Vztah obou disciplín jako vztah vzájemné spolupráce popisuje např. Žilová (2005). Obě disciplíny mají svůj vlastní prostor exaktního rozvoje a působnosti ve vztahu ke společnému subjektu vymezený specifičností jejich úkolů ve vztahu k cílovému zaměření – zdravému fyzickému, psychickému a sociálnímu vývoji jedince. Samozřejmě to předpokládá vzájemné využívání teoretických poznatků, výsledků, zevšeobecnění empirických výzkumů a vzájemné přizpůsobování a využívání metod práce, tj. spolupráci na principu přijetí, vzájemného respektování se a spolupráci s jinými hraničními disciplínami. Vzhledem k interdisciplinární spolupráci sociální pedagogiky a sociální práce v prevenci sociálně-patologických jevů výstižně poznamenává Bakošová (In Ondrejko, 2009, s. 489), že „obě disciplíny se můžou lépe etablovat, pokud poskytnou účinné preventivní programy, které budou systematické, plánované, dlouhodobé a budou vést nejen k nácvikům nového chování, ale též k jejich interiorizaci, čili zvnitřnění“.

Literatura

- Bakošová, Z. (1994). *Sociálna pedagogika (Vybrané problémy)*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Bakošová, Z. (2005). *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.

- Bakošová, Z. (2008). *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Bakošová, Z. (Ed.). (2013). *Terminologický výkladový slovník zo sociálnej pedagogiky*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave.
- Balvín, J., & Prokaiová, J. (2013). *Pedagogické a filozoficko-etické aspekty sociální práce, sociální pedagogiky a andragogiky*. Praha: Hnutí R.
- Barker, R. L. (2003). *The Social work dictionary*. Washington, DC: NASW.
- Brnula, P., Gabura, J., Labáth, V., & Vaska, L. (2011). Sociálna práca – dve dekády existencie študijného odboru sociálna práca. In *Quo vadis, univerzitné vzdelávanie, veda a výskum na pedagogických fakultách?* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Göppner, H. J., & Hämäläinen, J. (2008). *Rozprava o vede o sociálnej práci. Hľadanie prvkov pre programatiku*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety.
- Gulová, L. (2011). *Sociální práce*. Praha: Grada Publishing.
- Gulová, L. (Ed.). (2012). *Aktivizace sociálně znevýhodněných skupin v pedagogické praxi a výzkumu*. Brno: Masarykova univerzita.
- Hradečná, M. (1998). *Vybrané problémy sociální pedagogiky*. Praha: Karolinum.
- Hrdá, M., & Šíp, R. (Eds.). (2011). *Identita v sociálně pedagogickém výzkumu. Role napětí, změn a začlenění*. Brno: Masarykova univerzita.
- Hroncová, J., & Emmerová, I. (2004). *Sociálna pedagogika*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici.
- Hroncová, J., Hudecová, A., & Matulayová, T. (2000). *Sociálna pedagogika a sociálna práca*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici.
- International Federation of Social Workers (IFSW). (2014). *Global definition of social work*. Dostupné z <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work>
- Klíma, P. (1993). K epistemologickým a metodologickým zdrojům sociální pedagogiky. *Éthum*, 3–11.
- Kolář, Z. (Ed.). (2010). *Sociální pedagogika*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Kraus, B. (2008). *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál.
- Kraus, B. (Ed.). (2001). *Člověk – prostředí – výchova: K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido.
- Kuzníková, I. (Ed.). (2011). *Sociální práce ve zdravotnictví*. Praha: Grada Publishing.
- Levická, J. (2002). *Teoretické aspekty sociálnej práce*. Trnava: ProSocio.
- Lorenzová, J., & Poláčková, V. (2001). Specifika pomáhání v podmínkách školy. In B. Kraus (Ed.), *Člověk – prostředí – výchova: K otázkám sociální pedagogiky* (s. 190–198). Brno: Paido.
- Machalová, M. (2013). *Preventívna sociálna práca: Edukačná paradigma v sociálnej práci*. Prešov: Prešovská univerzita.
- Manniová, J. (2005). *Úvod do pedagogiky*. Bratislava: Axima.
- Mátel, A. (Ed.). (2012). *Etika sociálnej práce*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety.
- Mátel, A., & Schavel, M. (2015). *Teória a metódy sociálnej práce I*. Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce.
- Mátel, A., Oláh, M., & Schavel, M. (2011). *Vybrané kapitoly z metód sociálnej práce I*. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety.

- Matoušek, O. (2003). *Slovník sociální práce*. Praha: Portál.
- Matoušek, O. (Ed.). (2013). *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál.
- Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky (MZ SR). (2012, Prosinec 27). *Vestník ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky*. Dostupné z http://www.health.gov.sk/Zdroje?/Sources/dokumenty/vestniky_mz_sr/2012/vestnik-39-60-2012.pdf.
- Mühlpachr, P. (2008). *Úvod do sociální práce*. Brno: VŠ ZaSP sv. Alžbety v Bratislave.
- Navrátil, P. (2000). *Úvod do teorií a metod sociální práce*. Brno: Národní centrum pro rodinu.
- Navrátil, P. (2001). *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman.
- Němec, J. (Ed.). (2010). *Výzkum zaměřený na...: Základní směry výzkumu Katedry sociální pedagogiky PdF MU*. Brno: Masarykova univerzita.
- Němec, J., & Vodičková, M. (2010). Výzkum zaměřený na základní oblasti sociální pedagogiky. In J. Němec (Ed.), *Výzkum zaměřený na...: Základní směry výzkumu Katedry sociální pedagogiky PdF MU*. Brno: Masarykova univerzita.
- Novotná, V., & Schimmerlingová, V. (1992). *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. Praha: Karolinum.
- Ondrejko, P. (2000). Príspevok k otázkam vzťahov sociálnej pedagogiky a sociálnej práce. *Pedagogika*, 50(2), 181–191.
- Ondrejko, P. (Ed.). (2009). *Sociálna patológia*. Bratislava: Veda.
- Österreichischen Berufsverbands für SozialarbeiterInnen (OBDS). (2004). *Berufsbild der SozialarbeiterInnen*. Wien: OBDS.
- Payne, M. (2005). *Modern social work theory*. Basingstoke: Palgrav Macmillan.
- Pierson, J., & Thomas, M. (2006). *Collins dictionary of social work*. Glasgow: HarperCollins.
- Předpis č. 368/2008 Z. z., Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky. (2008). Dostupné z <http://www.zakonypreludi.sk/print/zz/2008-368/znenie-20160101.pdf>.
- Procházka, M. (2012). *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing.
- Průcha, J. (Ed.). (2009). *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál.
- Průcha, J., & Veteška, J. (2012). *Andragogický slovník*. Praha: Grada Publishing.
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2001). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál.
- Přadka, M., Knotová, D., & Faltýsková, J. (1998). *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita.
- Předpis č. 109/1994 Sb., Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, (1994). Dostupné z http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/V%C3%BDkon%20v%C4%9Bze%C5%88stv%C3%AD/109-1994.pdf.
- Seithe, M. (2012). *Schwartzbuch Soziale Arbeit*. Wiesbaden: VS Verlag. doi:10.1007/978-3-531-92271-3_6
- Sekot, J. (1997). *Sociální pedagogika jako vědní disciplína a studijní obory v ČR. Závěrečná zpráva programu PHARE*. Praha: VPŠ.
- Sheafor, B. W., & Horejsi, Ch. R. (2012). *Techniques and guidelines for social work practice*. Boston: Allyn and Bacon.

- Sheafor, B. W., Horejsi, Ch. R., & Horejsi, G. A. (2000). *Techniques and guidelines for social work practice*. Boston: Allyn and Bacon.
- Schilling, J. (1999). *Sociálna práca. Hlavné smery vývoja sociálnej pedagogiky a sociálnej práce*. Trnava: SAP.
- Schilling, J., & Zeller, S. (2007). *Soziale Arbeit*. München: Ernst Reinhard Verlag.
- Soják, P., & Čech, T. (2010). Cesta do školy aneb Výzkum potřebnosti a uplatnitelnosti sociálního pedagoga ve škole. In J. Němec (Ed.), *Výzkum zaměřený na...: Základní směry výzkumu Katedry sociální pedagogiky PdF MU*. Brno: Masarykova univerzita.
- Strieženec, Š. (1997). *Slovník sociálneho pracovníka*. Trnava: AD.
- Strieženec, Š. (1999). *Úvod do sociálnej práce*. Trnava: AD.
- Strieženec, Š. (2001). *Úvod do sociálnej práce*. Trnava: Tripsoft.
- Strieženec, Š. (2006). *Teória a metodológia sociálnej práce*. Trnava: Tripsoft.
- Thompson, N. (2000). *Understanding social work: Preparing for practice*. Basingstoke: Palgrave.
- Thompson, N. (2008). *Practising social work: Meeting the professional challenge*. Basingstoke: Palgrave.
- Thompson, N. (2010). *Theorizing social work practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Tokárová, A. (Ed.). (2009). *Sociálna práca*. Prešov: Akcent print.
- Tománek, P. (2013). *Základy andragogiky a rodinnej výchovy pre sociálnych pracovníkov*. Brno: Tribun EU.
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. (2006). Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf
- Zákon č. 195/1998 Z. z., o sociálnej pomoci. (1998). Dostupné z <http://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/46814/1/2>
- Zákon č. 219/2014 Z. z., o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov. (2014). Dostupné z <http://www.zbierka.sk/sk/predpisy/219-2014-z-z.p-35788.pdf>
- Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě. (2000). Dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3462>.
- Zákon č. 317/2009 Z. z., o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. (2009). Dostupné z <http://www.zbierka.sk/sk/predpisy/317-2009-z-z.p-33092.pdf>
- Zbierka rozkazov generálnej riaditeľky Zboru väzenskej a justičnej stráže. Rozkaz č. 60 o sociálnej práci v Zbore väzenskej a justičnej stráže. (2008). Dostupné z http://www.zvjs.sk/dokumenty/legislativa/2014/legislativnenormy/RGR60_2008.pdf
- Žilová, A. (2005). *Úvod do teórie sociálnej práce*. Badín: Mentor.

Poznámka redakce:

Citace se váží na anglickou formu příspěvku

Mátel, A., & Preissová Krejčí, A. (2016). Convergent and divergent aspects of social work and social pedagogy. *Sociální pedagogika*, 4(1), 72–86. doi:10.7441/soced.2016.04.01.05